

Andrej Schuster —
Drabosnjak.

Spisal dr. Franc Kotnik.

(Ponatis iz „Časopisa“ 1913.)

Maribor 1913. =====

Založilo „Zgodovinsko društvo“ v Mariboru — Tisk tiskarne sv. Cirila.

384489

384489

20.1.1988

N 95600038

Andrej Schuster — Drabosnjak.

Spisal dr. Fr. Kotnik.

I.

Prvo vest o Andreju Schusterju-Drabosnjaku je izporočil V. letnik „Kresa“ (1885), kjer naznanja Jan. Scheinigg pod naslovom „Knjiga, pisana v koroškem narečju od l. 1811.“ (str. 424—426) „Marijin pasion“, ki je bil do takrat neznan slovenskim bibliografom. O Drabosnjakovem življenju in delovanju nam ničesar ne poroča.

Drugo vest je objavil urednik „Mira“ in izdajatelj „Koroških bukvic“ Lipe Haderlap. Objavil je popolnoma nekritično in potvorjeno na str. 57—61, 115—118, 197 201 tri dele Schusterjevega „Svovenjega ABaCeja“.¹

V uvodu pravi:

„To pesem je zložil Andrej Šoštar p. d. Draboznik, kmet v Lipi pri Vrbi, že za časa francoskih vojsk. V prepisih se je ohranila med koroškimi Slovenci. Natisnemo jo, da naši bralci vidijo, kako so naši očetje v tistih časih presojali svet. Pisana pa je še s starim pravopisom. Mi smo ga nadomestili z gajico in še nekaj drugih malih reči spremenili. Jedro pa je ostalo nedotaknjeno. Pisana je v štirih oddelkih“.²

Pri verzih:

„Saj veste, kako so z menoj naredili,
Mi škodo na glavo navalili“³

stoji v opombi: „Drabozniku so knjige z Vernbergi (Wernberg pri Belaci) tiskane pobrali in mu nadaljno izdavanje prepovedali, torej je imel veliko škodo.“

O Schusterju poroča nadalje Anton Trstenjak, ki je v knjigi „Slovensko gledališče“, Ljubljana 1892, zadnje poglavje

¹ „Draboznikov A-B-C“.

² Kor. bukv. str. 57.

³ Str. 117.

(str. 194—197) posvetil slovenskim pasionskim igram na Koroškem. Njegovo poročilo sloni na podatkih † Antona Oblaka, pokojnega župnika na Kostanjah, profesorjev Jan. Scheinigga in † dr. Jakoba Sketa in umrlega vodje Mohorjeve tiskarne Vekoslava Legata, † profesorja Jožefa Lendovška v Beljaku, ki mu je poslal 4 prepise kostanjske pasionske igre; od teh se prve tri nahajajo v knjižnici seminarja za slovansko filologijo na dunajski univerzi. O Drabosnjaku pravi Trstenjak:

„Okoli l. 1810 je živel na Koroškem kmet, ki nam je prvi preložil pasijonsko igro na slovenski jezik in poleg tega spisal še drugih stvari. To je bil Andrej Drabošnjak, doma iz Št. Jurja na Strmecu (St. Georgen am Sternberg) nad Vrbskim jezerom. Žal da o tem vrlem kmetu nimamo dosti podatkov. Kadar je Andrej Drabošnjak oral, je imel na vsakem koncu knjigo, v katero je zapisaval „rajme“, katere je izumil pri vsaki brazdi. Pravi se, da je A. Drabošnjak imel svojo tiskarnico, v kateri je sam knjige tiskal; toda ne vem zakaj mu je vlada konfiscirala črke. Andrej Drabošnjak je bil jako priden pisatelj. Glavno delo mu je: „Komediya od zeliga grenkiga terplenja ino smerti Jesufa Kristufa nafhiga ljubiga Gofpoda. Popisano od Andrea Drobofniaka eniga pavra v Korantane, iz nemfhkiga v korofhko fhpraho v rajme napravlano. V letu 1811.“¹ Andrej Drobošnjak je spisal nadalje: „Trplenje device Marije“ (Marijin pasijon) leta 1811. (Kres 1885), ki pa ni v rajmah in tudi ne v dialogu. Potem je od njega „Bogati mož“ (Der reiche Prasser),² „Pastirci ali rojstvo Kristusovo“ in „Izgubljeni sin“. Vse te igre predstavljajo danes gozdanjski igralci. Poleg teh iger je spisal Andrej Drabosnjak mnogo smešnic, med katerimi so neki jako zanimive litanije. S tem sem popisal vse književno delovanje slovenskega kmeta Andreja Drabošnjaka“.³

Nadaljna izvajanja Trstenjakova obravnavajo uprizoritve pasionske igre in način uprizoritev.

Janko Maierhofer, župnik v Pokrčah pri Grabštanju, ki je bil nekaj časa provizor na Kostanjah — torej v bližini Drabosnjakovega doma — je objavil v „Miru“⁴ črtico o našem ljudskem poetu. Objavil je Drabosnjakov „ABC“,⁵ a preuredil ga je in moderniziral. Ta črtica ima to vrednost, da natanč-

¹ Naslov ni natančno naveden.

² Dosedaj še ni znano, ali je ta igra v resnici Drabosnjakova. Nimamo še nobenega izvoda te igre.

³ „Slovensko gledališče“ str. 194—195.

⁴ „Mir“ 1906. št. 1.

⁵ Št. 4. 5. in 13.

neje določa njegov rojstni kraj, kjer naj bi bil Schuster okoli l. 1820. kot starec umrl. Pripoveduje tri anekdote o našem kmetu poetu, ki žive še sedaj v ljudskem izročilu. Njegovo literarno delovanje pa slika tako-le:

„Čuditi pa se res moramo, kako je mogel čisto preprost kmet, ki je bil daleč od mesta v tihi samoti, v zapuščenem gozdu, v tistih časih toliko pisati in spisovati knjige. Kako je pač prišel na misel, iskati si tiskarne, založnika? Prestavil je namreč po nemškem izvorniku: „Marijin pasijon“ ter ga dal tiskati pri Leonu¹ v Celovcu. To knjigo, ki se še sedaj nahaja tu in tam, kaj radi berejo po hišah v postnem času. Poznam staro ženico, ki jo zna skoro celo na pamet. Tudi „Kristusovo trpljenje“ s predigro „Betlehem“² in „Dobri pastir“ je prestavil Drabosnjak v slovenski jezik“.

Nato opisuje knjižico „Svovenji OBaCe“, ki jo je našel pri starem Rupleju v pokrški fari. In za tem pravi:

„Pa tudi tako med priprostim ljudstvom se je ohranilo veliko pesmic. Naperjene so na različne osebe, stanove in razvade. Navadno so šaljivke, ostre in pikre. Največ jih ve na pamet stari možak, p. d. Kleber v Logu ob Vrbskem jezeru. Hvalevredno delo bi bilo, če bi jih kdo o priložnosti zapisal ter jih tako otel za prihodnjost v pouk in zabavo starim in mladim kakor tudi v spomin koroškega pesnika „Starega Drabosnjaka“.³

Toliko je bilo do l. 1906. znanega in pisanega o Andreju Schusterju Drabosnjaku.

Drabosnjakovo življenje.

II.

a) Mladost.

Vzhodno od Št. Jurja na Strmecu, ki je oddaljen približno uro hoda od znamenitega letovišča Vrbe ob Vrbskem jezeru, sta dva kmeta, ki samevata na gozdnem obronku. Ta sta spodnji in „zvrhnji Drabosnjak“. Tukaj se je porodil „pri zvrhnjem Drabosnjaku“ 6. maja l. 1768. ob dveh zjutraj naš kmet-poet Andrej Schuster. Njegov oče je bil Peter Schuster, mati pa Magdalena, rojena Karpnica p. d. Urhinja iz Trešč. Krstil ga je tedanji kostanjski župnik Franc Jožef Stubelli in mu dal

¹ Ni res. Tudi časovno nemogoče.

² To je b o ž i č n a igra.

³ Ibid.

ime botra Andreja Jeliča, p. d. Zajzernika, ki je bil krojač v bližnem Spodnjem Jezercu. Botra pa je bila Kristina Drabosnik, p. d. Knutličinja iz Strmca.¹

Tedaj sta spadali obe Drabosnjakovi kmetiji še pod Kostanje, kajti v „Katalogus deren de iure zur pfarr Köstenberg gehörigen behaufungen“ je naveden tudi kraj Drabósinje „Drabofsinia“ z zvrhnjo in spodnjo Drabosnjakovo kmetijo.²

Malo pred Andrejevim rojstvom, dne 21. marca 1768 je umrl njegov ded Peter Schuster, ki je doživel približno 73 let.³ Ded se je torej rodil približno l. 1695.

Andrej je bil 6. in najmlajši Drabosnjakov otrok. Že 9. decembra l. 1759. se je rodila Petrova hčerka Lucija, 30. marca 1761 zopet hčerka Kristina. Prvi sin je bil Matevž, ki se je porodil dne 15. septembra 1763., drugi Gašper, rojen 1. decembra l. 1765. Matevž je umrl že 15. septembra 1767, 4 leta star.⁴ O sestrah in o bratu Gašperju ne vem ničesar poročati.

O Schusterjevi mladosti prav za prav ne vemo ničesar pozitivnega. Ali je obiskoval šolo, ni znano. Pač pa vemo, da so tedaj tudi na Koroškem reformirali ljudsko šolo.⁵ Deželna oblast koroška je predlagala 30. sept. 1767 v poročilu na Dunaj:

¹ Matricula Köstenbergensis. Liber baptisatorum á 1743—1770. Dotično mesto v knjigi se glasi:

17 Annus 68

Post	celebratam 27. et 28. Aprilis Synodum
6. Maji	Natus est horâ 2 dâ matut: Andreas Petri Schuster, vulgo superioris Drobofsinigg, et Magdalena ejus conjugis, nata Karpniggin vulgo Ulrichin ex Terlach, filius lgt'mus Baptizatus levantibus Andrea Jöllitsch vulgo Seyfernigg Sartore infra Jefserz, et Christina Drabofsniggin, vulgo Knutlizin ex Sternberg ab eodem qui supra“, — namreč Fr. J. Stubelli.

² Ime Drabosnjak se v listinah različno piše: Dräboßinjägg, Dräboßinjagg, Dräboßinigg, Dräboßnig. Schuster sam se je pisal „Drabosniak“.

³ „aetatis suae circiter 73 annos“.

⁴ Vsi ti dati, ki se zde suhoparni, so važni za nadaljne študije o Drabosnjaku. Vir: krstne knjige na Kostanjah.

⁵ Prim. o tem J. Apih: Die theresianisch-josephinische Schulreform in Kärnten. Carinthia I. 1903, 1904.

„Durch die Herren Ordinarien soll allen Stiftern und Ordensgeistlichen aufgetragen werden, daß alsogleich ordentliche deutsche Schulen von lesen, schreiben und rechnen und Katechismo an nachstehenden Orten angelegt und die Bewerkstelligung umständlich anher angezeigt werden“.

Nato navaja poročilo kraje, med njimi tudi Vernberg, kjer so bivali tedaj benediktinci, in pa Osoje (materni samostan za Vernberg).¹ Med šolami, ki se naj bi na deželi na novo ustanovile, se navajajo tudi Šmihel pri Rožeku, Moosburg in pa Vrba.² Za našega Andreja bi v prvi vrsti izmed navedenih krajev prišla Vrba v poštev, ker ni več kakor tri četrte ure oddaljena od Schusterjeve domačije.

Na podlagi došlih odgovorov je sestavila policijska komisija, ki je bila tedaj organ deželnega glavarstva, drug načrt, v katerem je predlagala, naj se ustanovi v Vrbi nemška šola. Deželno glavarstvo je odobrilo predlog in poročalo na Dunaj. (1770).³ Kedaj so ustanovili vrbsko šolo, ne moremo iz Apihove študije natančno posneti. Toda ob smrti cesarice Marije Terezije je bila tudi na Koroškem ustanovljena ljudska šola. Jožef II. je vpeljal za vse dečke od 6.—12. leta šolsko dolžnost. Tedaj pa je bil Andrej Schuster že 12 let star.

Mogoče je torej, da je obiskoval nemško šolo v Vrbi, ako je bila ta pred letom 1780. ustanovljena.

Ni še dolgo, ko je bila na Koroškem navada, da so slovenski kmetje pošiljali svoje sinove na „nemško stran“, kjer so se učili kot pastirji itd. nemščine. Tudi Jarnik govori v spisu „Kärntens Germanisierung“ o tej stvari. A tudi Nemci so pošiljali sem pa tje svoje otroke na Slovensko. Bilo je izmenjavanje otrok. Toda v našem slučaju molčijo o tem vsi viri. Tudi ni lahko misliti, da bi si bil Schuster prilastil nemški jezik na ta način v toliki meri, da bi bil mogel prevajati nemške knjige. Pomisliti pa moramo, da leže Kostanje na

¹ Apih str. 100—101 (Carinthia 1903).

² Ibid str. 101.

³ l. c.

slovensko-nemški jezikovni meji. Z občevanjem z Nemci si je vsaj praktično prisvojil tudi njih jezik.

III.

b) Poročka — deca — gospodarstvo.

Nadaljnjo sigurno vest o našem ljudskem poetu nam podaja poročna knjiga šentjurske fare na Strmcu.

Ko je prevzel od svojega očeta Petra malo prej zvrhnjo Drabosnjakovo posestvo, se je poročil 23. septembra l. 1793. z Nežo Weiß.¹

Drabosnjaka sta imela mnogo otrok; 12. septembra l. 1794. se jima je rodil prvi otrok, fant, ki so ga krstili za Gregorija, kateremu so sledili zaporedoma drugi do l. 1810. Botra sta bila Gregor Oraš iz Nove vasi in Marija Florjančka iz Skočidola, posestnica Florjančeve kmetije ali pa Jožef Florjanc, posestnik Florjančeve kmetije in Liza Oraš, kmetica Peršovove kmetije v Novi vasi. Babica je bila Magdalena Schuster, bržkone Schusterjeva mati „na Drabosni“ („an der Drabosna“) h. št. 22, ker se nahaja ta številka pri rojstni hiši.

Dne 21. decembra 1795 se je porodil sin Jožef, 16. septembra 1797 hčerka Liza, ki pa je kmalu po krstu umrla.²

Malo potem (19. septembra 1797) je umrl Peter Schuster, pesnikov oče. V hiši je vladala žalost, ker jo je zadela dvojna nesreča.³

¹ „Agneß Weißin, ehelich erzeugte Tochter des Martin Weiß, gewesten Besitzer der Kamnigg Keusche zu Jefertz und deßo Eheweib Maria, einer gebohrener Hermanin in dieser Pfarr am Sant, kath. 21. J. unverehelicht“. Trauungsbuch Tom II. Str. 6.

² V mrtvaški knjigi stoji 15. sept., rodila pa se 16. sept. Tu je napravil vodja matrik napako.

³ Mesto, ki govori o očetovi smrti v matrikah pravi: „Datum 1 . Sept. 1797. (Ort) Drabofona bey Jefertz, ist mit allen h. 3 Sakramenten etliche Tag vor der — (nečitljivo) von mir Pfarrherrn versehen und von mir Ortspfarrer in den Pfarr Gottes Acker begraben werden. H. N. 22. (Name) Peter Schuster / Bauer an der Drabofna Hube, / (Alter) 66 Lebensjahre / in den Wahnsinn gestorben“.

21. septembra 1798 je bil rojen sin Šimen, 20. marca 1800 pa sin Gregor. Sledili sta dve hčerki, 28. januarja 1802 Marija in 12. junija 1803 Liza.¹

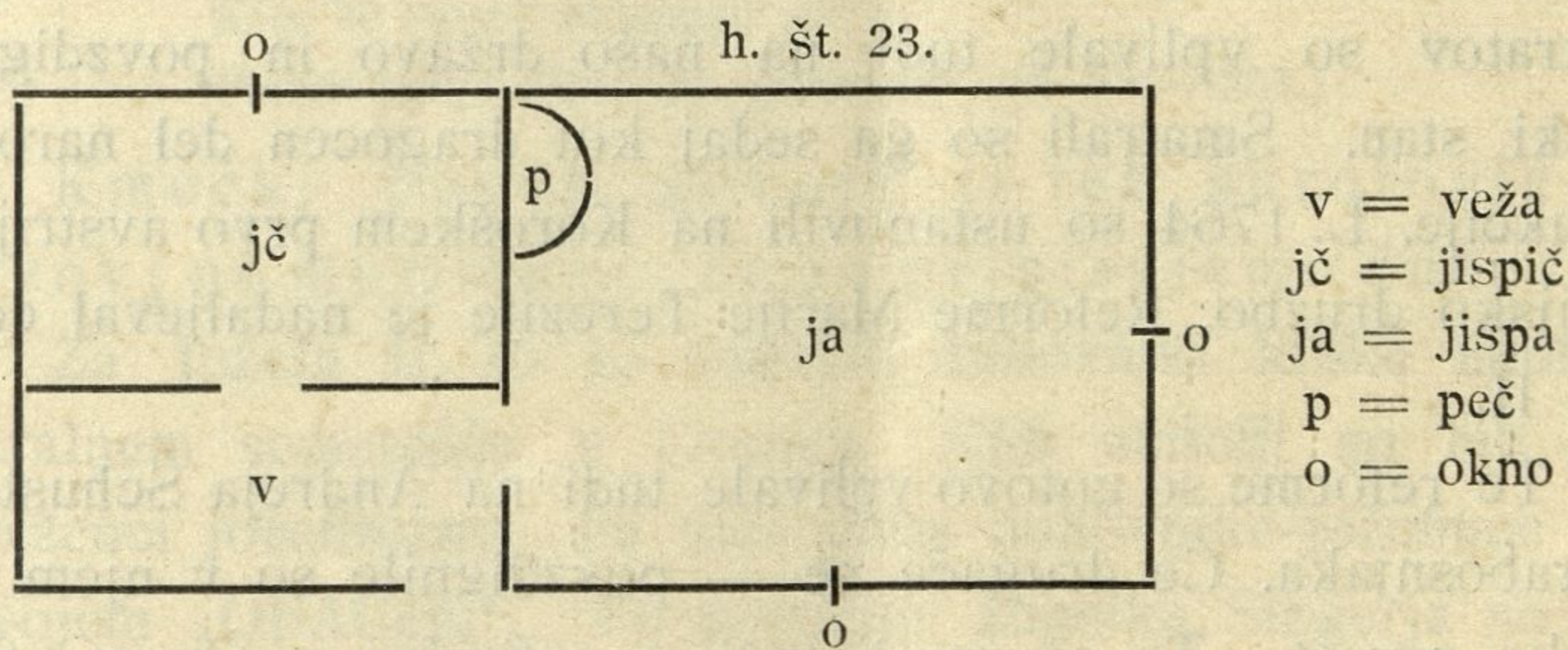
23. decembra 1805 je zagledal luč sveta sin Joannes Evangelist, ki pa je že umrl naslednjega leta, 10. avgusta 1806. Janeza pa so morali imeti doma, zato so krstili fanta, ki je bil 12. avgusta 1807. l. rojen zopet za Janeza. L. 1809. je sledila 13. marca hčerka Sofija, zadnji otrok našega kmeta-poeta pa je bil sin Martin, ki se je porodil 24. oktobra l. 1810.

Imela sta torej Drabosnjaka 11 otrok, od katerih jih je živel leta 1810. še 9, 6 fantov in 3 deklice.² Žena in mož, ki kot poet ni rad bival doma, sta imela dosti skrbi, da sta preživela mnogobrojno družino.

O življenju Schusterjevih otrok, se ne da nič sklepati iz matrik.

Zvrhnja Drabosnjakova kmetija je imela za časa Andreja hišo, hlev, dve pašvi (zvrhnjo in spodnjo). Izmed teh poslopij ima danes samo še zvrhnja pašva svojo prvotno obliko, a tudi to bodo prezidali, če je že niso.

Ta pašva je lesena in stoji 50—60 korakov nad hišo. Ima pa 3 dele: vežo, kuhinjo, ki se imenuje jispič in jispa.

Kmečko hišo so pred kakimi 50 leti prezidali in ima sedaj takozvani „zgornjenemški“ tip. (Po Meringerju).

¹ Dete istega imena je umrlo že l. 1797.

² Le pri hčeri Sofiji, ki je bila rojena 13. marca 1809 stoji v matriki opomba: „Exoffo — Taufschein ausgestellt am 1. November 1893.“

Vemo pa tudi, kakšna je bila pred prezidavo. Bila je hiša-dimnica in obsegala vežo, dimnico in še dve jispi, izmed katerih je ena pač lahko služila našemu „poetu“ za knjižnico in učilnico. Spredaj je imela hiša, ki je bila obrnjena proti Šent Jurju, lesen hodnik.¹ Razen „zvrhnje“ paštve je stala prej še spodnja paštva, od katere pa ni ničesar več ohrajenega, le zidovje še se vidi. Zvrhnja Drabosnjakova kmetija spada med srednje kmetije vrbske okolice in je sedaj tolika, da posestnik lahko redi 6–7 glav živivine. Sedanji posestnik Henrik Soher je Slovenec in se je priženil k hiši iz šentjakobske fare v Rožu.

Politične in socialne razmere.

IV.

Andrej Schuster — Drabosnjak je živel v času, v katerem so se vršile važne gospodarske in politične reforme, bilo je razburkano valovje razburkane dobe, ki je valovilo tudi po Koroškem. Veliko zaslug za povzdigo kmetskega stanu v Avstriji in posebno še na Koroškem si je pridobila cesarica Marija Terezija. Uradniška organizacija, uradniška država, ki se je jela javljati, je pokopala fevdalno državo. Ideje francoskih fiziokratov so vplivale tudi na našo državo in povzdignile kmečki stan. Smatrali so ga sedaj kot dragocen del narodne produkcije. L. 1764 so ustanovili na Koroškem prvo avstrijsko kmetijsko družbo. Reforme Marije Terezije je nadaljeval cesar Jožef II.

Te reforme so gotovo vplivale tudi na Andreja Schusterja — Drabosnjaka. Če drugače ne — povzdignile so v njem vsaj kmečko zavest. To se zrcali tudi v satirično-poučnem „Svojenjem OBACEju“: Ni bil gospod ali bogataš, ki je začel zemljo kopati, bil je od „gmajn“ ljudi. Kmet je bil prvi, ki je nam kruh pridelal. Če svet ne bi bil imel kmeta, bi se ne bil nobeden gospod znašel.

¹ Poročilo „starega Cavznika“ v Jezercu, ki je rojen l. 1830.

„Yaz zahualmte o bueh ti nash
 Da skues paura nam kruh dash
 Moja pamat mene taku vezhi
 Da od paura pridajo vse rezhi
 Zeiu sviet biv nezh dr pauer kruh kna biu dobiu
 Se tudei obeden gospued nabiv rodiv
 Sazhi ftan pride od paura knam
 Te graf noi firsht inu kaisher sam.“

(OBACe verz 206—213).

Prvi mož na svetu je kmet.

„Okueli sabe je kopou Odam
 Pa obeden grof bel edelman.“

Toda gospod ga zaničuje, akoravno vse vino in „prate“ le od njega ima, on ga ima za norce, (prim. nemškega kmeta „Mihlna“ v humoreskah!).

„Le sam pauer puele (polje) dieva noi skerbi.
 Da gospued pian noi sët braskerbi spi.“

„Če cesar novico venej da, gospod hitro kmetu vedeti na“ (pusti), — vkljub vsem dobrotam, ki jih kmet deli, ga zaničujejo vsi ljudje, še tisti, katere on živi.

„Ima shounjer kruh inu mesu
 Gospoedi pagre dnar noter kebi sov v (sul.)
 Kadar panra vezh nabode
 Tudi gospued vmrieti more
 Kier ti raimi sklenajo se
 Pauer tuoja zheft pa gmerase“. (v 246—251.)

Kmečki ponos govori iz teh skrotovičenih verzov; ne motimo se, če ga pripisujemo duhu časa.

Za Jožefa II. so se vzgajali duhovniki krške škofije v centralnem semenišču v Gradcu. Njih učitelji so bili vneti privrženci jožefinizma. Pa tudi slabe duhovnike-jožefince slika v svojem „OBACeju“. Po poročilu župnika Singerja so slabi duhovniki v vrbski okolici, ki je bila že v Iliriji, vstopili v francosko službo.

Centralističnim stremljenjem Jožefa II. odgovarja tudi, da je Koroško priklopil v političnem oziru Štajerski. Pod Leopoldom II. je dobila Koroška zopet lastno deželno vlado. L. 1790. je bil generalni seminar v Gradcu odpravljen, krški

ni lavantinski alumni pa so morali še obiskovati predavanje v Gradcu in so dobili v ta namen štipendije.¹

Leta 1797. so prišli Francozi na Koroško in prodrli do Celovca (Hermann III. str. 148.) Toda že 1. junija 1797 so zopet odšli. Leta 1800. so šli Rusi pod vodstvom Suvorova skozi deželo v Italijo. Drabosnjak je doživel vse te dogodke in je lahko gledal na vojskine trume s svojega posestva, kjer je imel lep razgled na državno cesto in v bližnji zvrhnji Rož. Dežela je morala mnogo prestati, kajti nebrojne čete, ki so jih premikali v Italijo, so marširali skozi deželo. Avstriji vojskina sreča ni bila mila. Posledica je bila, da je Zgornja Koroška prišla pod Francoza. Meja med avstrijsko in ilirsko Koroško je vodila skozi Vrbsko jezero. Francoska vlada je trajala od 1809—1814. Ker leže Drabosnje severnozahodno od Vrbe, je bil Drabosnjak od l. 1809—1814 francoski podanik. Marijin pasion, edina knjiga, o kateri vemo, kedaj je nastala (1811), je iz časa francoskega medvladja. Ilirijo so Francozi razdelili v okraje, okraje zopet v kantone. Beljaški okraj je obsegal 7 kantonov, namreč Beljak, Trg (Feldkirchen), Spittal, Gmünd, Obervellach, Greifenburg in Šmohor. Vsak kanton pa je obsegal po velikosti več ali manj „mair“ (župe). Beljak je obsegal sledeče: Beljak, Nemški Plajberg, Rožek, Vrbo, Wernberg, Treffen, Ariach, Afritz, Straßfried, Podklošter in Bekštanj. Drabosnjakova kmetija je morala spadati ali k „mairi“ Vrbi ali pa pod Vernberg. Za tožbe do 500 frankov je bil v vsakem kantonu nastavljen sodnik „juge de paix“, ki je oskrboval tudi inventure in cenitve.²

L. 1813. so se vršili blizu doma našega kmeta-poeta v Rožeku in v Bistrici v Rožu hudi boji s Francozi. Vendar pa te zgodovinsko bogate dobe Drabosnjak v svojih spisih, ki so nam dosedaj znani — kajti še vedno Drabosnjakov zaklad ni izkopan, vedno nove vesti o knjigah — niti ne omenja. Ljudski pesnik koroški, tkalec Miha Andreaš (1762—1821),

¹ Cf. Hermann, Geschichte Kärntens III 11—13, 50. sl.

² Hermann III. 272 sl.

sodobnik Drabosnjakov, s katerim sta se po ljudskem izročilu poznala in govorila vedno v „rajmah“, je zapel 1793 pesem o francoski vojni:

„Kje ste lèta vi pokoja
Mirne léta, kam ste šle?“.

„Ti Paris mestó hudó
Svojga kralja si vmorilo
Kakor volk jagne mladó“ —

„Vsa Evropa omaguje,
Ker se ji hudó godi.“

Drabosnjak molči. Grundner je v „pesmih za deželski bran“, ki jih je prevedel iz nemščine, bodril slov. Korošce na boj proti Napoleonu (glej ČZN 1911 str. 80. sl.). Ko so prišli francoski vojaki na Koroško, je zapel Jarnik pesem, v kateri pravi:

„Vina iz Šampanije
Ino iz Burgundije
Nam obivno natočite
Vam na zdravje pijemo
Ino na glaže trkamo
Z nami se prav veselite“. (5. kitica).

„Temu se ne hujajte
Da se mošna vam odpre
Tudi mi smo plačovali
Da je mošna luknjasta
Ino skrinja spraznjena
Kir smo zvesto vse dajáli.¹ (zadnja kitica).

In kakor nobeden slovenski pesnik, je povzdignil Jarnik (1784—1844) glas o mogočnem Napoleonu in zložil v aprilu 1809 pesem:

„Podrite se gore, visoke planine
Pokrite z gradami vse méste, vesi
Po zemli celej se razdej pokončanje
Kir s tega ime njemu novo cveti.“

„On pravi: Le jaz imenujem se stvarnik
Podobe se stvarijo nove skóz meč
Kar starega je, se sprebrni v novine
Skóz oginj vojn timers gre staro že preč.“

In vse evropske narode kliče proti Napoleonu:

¹ Iz Jarnikove zapuščine.

„Moči Evropejski rodovi napnite
Stoletnikov let vam svoj jarem proti
Raztrgajte ketine gnusne hlapčije
Da mirno podnebje vam srečo deli (rosi)“.¹

L. 1809 toži v pesmi „Na mojo domovino“, da je bila odločena (tudi Ziljska dolina) od Avstrije.

„Kdar jes gori k vam pogledam
Solze meni pertečó,
Kir jes vidim, da vas k čedam
Ptujam zdej perdružijo“.²

Ko je bil nekaj časa mir v deželi, se ga tudi pesnik Jarnik veseli, kajti „Tòrk“³ ne truska več z „gromenjam“ in „Modrice so spet perpele“.

„Zarja lepa se razliva
Čez Slovenji Goratan“⁴

Ziljska dolina, Zvrhnji Rož, Beljak, Rožek so dva- celo trikrat menjali gospodarje. Vojne množice, ki so marširale tod, so živele skoraj večinoma od dežele. Težko breme je težilo ljudstvo, ki je morala skrbeti za ta vojna krdela in jih zalagati s proviantom.

Posledica tega je bila, da je nastala v deželi velika lakota. Število prebivalstva se je skrčilo, med ljudstvom so razsajale nalezljive bolezni.⁵

Toda tudi pred temi dogodki ni bilo boljše. V to dobo je posvetil R. Dürnwirth, ki je objavil razpravo: „Volkswirtschaftliches aus Kärnten vor hundert Jahren.“ Pisatelj je črpal iz poročil l. 1803—1804, ki sta jih poročala oskrbnika tedanjih državnih posestev Osoj in Vetrinja vladi na nje zahtevo. Povsod sledovi, povsod rane, ki jih je vsekala prva koalicijska vojna h koncu XVIII. in druga v začetku XIX. stoletja tudi koroški deželi.

¹ Kitica 6. 7. in 8. Iz Jarnikove zapuščine.

² „Na mojo domovino“, Vodnikov album str. 115.

³ Tòrk = slov. Mars.

⁴ „Na Slovence“ Carinthia 1811 št. 5.

⁵ Hermann III. 330 sl.

Vsled tega povsod pomanjkanje delavcev, mržnja proti delu, malo veselja do dela, vse je počivalo, namesto da bi se poprijelo z novim pogumom dela. Zato so povsod tožili o slabih časih (tudi Drabosnjak) in visokih cenah živil. Delavske plače so bile zelo majhne. Namesto zivljenja v deželi — počivanje.¹

Živine je manjkalo — snedle so jo vojske.

Dvorni sodnik Franc Hirzegger iz Osoj poroča, da bi se lahko odpomoglo pomanjkanju poslov tako, da se sprejemajo samo omožene dekletke za gostinje („oferce“), neomožene pa morajo stopiti v letno službo. „Gostinje“ (die Gästinnen) so bivale po kočah, po zimi niso delale, samo poleti so pomagale kmetom delati ter so imele zato prosto stanovanje in hrano. Imele pa so ljubavno razmerje s kmečkimi fanti. In ti izrodki socialnega življenja se zrcalijo tudi v Drabosnjakovih verzih:

„Ti ta ueči uesele si zanstuam imaš
Ti za špot gor neč ne maraš,
Še babe zmirom kne naš (pustiš)
Še gustje² u paštibah maš.“

Socialne razmere za časa Drabosnjaka so bile žalostne. In te razmere razsvetljujejo marsikatero temno stran njegovih rajmov. Posebno pa se zrcalijo v „Svovenjem OBAceju“. Naj sledijo po vsebini dotična mesta: Mi imamo zategadelj slabe čase, ker nekateri kmetje komaj nedeljo pričakajo, da se dovolj žganja napijo in pečenk najedo, doma so pa žena in otroci napol nagi. Akoravno je dragota, se v mesto vozijo in tam brez skrbi nečistost uganjajo, popivajo in visoko igrajo, doma pa ni ne soli ne moke. (Sledijo verzi o slabih ženah, kajti ni vselej mož vzrok nesreč pri hiši, slabo je, če je žena nezvesta, kajti „Tedei nie mosh anu rivno shivljenje ma“.) Fantje se vdajajo nečisti ljubezni in

„bo nekatieri shovnier skues tu gratou
deklza pa ana . . . . . varjemi moj perjatou“.

¹ Carinthia I. (1905), str. 118—119.

² gostinje — gostije.

Pravica je med ljudmi zaspala, ni je mogoče zbuditi, brumnost se je skrila, pot pravice je zarastel, pomočnik je zbežal iz hiš, in strašen čas je prišel, usmiljeni ljudje so že pomrli sedanji ko gledajo, kje bi eden drugega odrli, pri ljudeh ni ljubezni ne mira, ljubezen je zelo bolna, pri nekaterih celo mrtva. Otroci znajo kvartati in vsako igro, veliki pa samo nečistost častijo.

„Ta liepe zhednofti mad ludmi ni
Ane shlaht zaite smo doshëveli mi.“

Resnice nobeden ne govori. Čistost je pokopana, nečistost pa zelo „štimana“. Pri ljudeh je pregovor, da se ljubiti ni več greh. Goljufija in opravljanje je razširjeno. Kmet-poet bere, da so se deklice pomujale „brumne“ biti, sedaj pa celo svoj plod ubijajo! Prej so bile čiste, sedaj pa se sramujejo, če morajo biti same. Fantje se po noči derejo kakor vrane in zapeljujejo deklice. In na koncu pravi, da želi, da bi „skues to šrift vsi brumni gratali“, kajti vsi so njegovi bratci, sestre in prijatelji.

„Zait je mene od tah raimov vgerati
Navas jas vezh naviem pegerati
Kuker dakna bodite nausmileni taku kaker kamen
Da bom mogov vesievo rezhë Amen“.

Globoke so socialne rane slov. koroškega ljudstva, ki jih nam odkriva Drabosnjak v teh okornih verzih. Mogoče je prečrno videl, a veliko resnice je v njih, oni so slika tedanje dobe.¹

Ustno izročilo o Schusterjevem življenju. — Avtobiografski podatki.

V.

Med ljudstvom se je do današnjih dni ohranilo ustno izročilo o življenju našega kmeta-poeta, naš Drabosnjak še danes

¹ Prim. tudi: Beiträge zur Volksliteratur Kärntens. Gymn. Progr. Klgt. 1909/1910. str. 7. in 8.

živi med rojaki. Tu pa tam govori Schuster v svojih spisih tudi o sebi.

Haderlap navaja:¹ „Drabozniku so knjige z Vernbergi (Wernberg pri Belaci) tiskane pobrali in mu nadaljno izdavanje prepovedali, torej je imel veliko škodo“. O neki neprijetni stvari govori poet tudi sam v svojem „OBACeju“. Mesto, ki se nanaša na to, se glasi:

„Lubi moi periatou
 Jas sim an paver gratou
 Qumei sim se shribou pa knism utgnou bol²
 Jas main³ bras ta deua dovol
 V davonik mam jas zvelko deva
 Svezhiera pa sëshano ukupa leizh greva
 Radi pridajo kmen unediu⁴ ludi
 Da prad niemi pokoja ni
 Tu sim jas stuerou koperskakuje⁵
 Da vjeste foushijo mad ludmi prov kakuje.
 Sedei mena shkoda suo modraga vezhi
 Vender mam pomenkenje velko rezhi
 Jas sim se na ta vezha perjatela sanesou
 Pa glih te je menei rozhe terdu svesou
 Tu viefte dasim mou dober kruh breshkode vsah ludi
 Sai viefte usi kai se meni godi
 Da utam buase⁶ velko dnarjou bo
 Jas si vendar pomagati namo⁷
 Vino pyje moi sovrashnk noi gre prate jeft
 Jas mam pa glih tui doro damam ano doro vieft.“

Tudi brez „rajmanja“ ima poet dovolj dela, ker je kmet. Mesto, ki pravi:

„Radi pridajo kmen unediu ludi
 Da prad niemi pokoja ni“

¹ Koroške bukvice str. 117 v opombi.

² Mesto je težko razumljivo. V „Svovenjem OBACeju“ je vse polno tiskovnih napak. Ta verz naj bi pač pomenil: Komaj sem sešribou (spisal), pa nisem bolj (boljše) utegnil.

³ Tiskovna pomota: mam.

⁴ v nedel (masc)-praznik, posebno kmečki praznik in tudi nedelja.

⁵ Mogoče: Tu sim jaz stuerou, ko perskakuje (priskakuje).

⁶ = v tem blagu.

⁷ = ne morem.

odgovarja popolnoma poročilu „starega Cavznika“ v Jezercu pri Vrbi, ki mi je pravil da so Drabosnjaka ob nedeljah ljudje pred cerkvijo in doma kar oblegali. Posebno mlada dekleta so baje rada hodila k njemu, da jim je ta „prerok“ prerokoval.

S pisateljevanjem je vendar nekaj zaslužil:

Tu viefte dasim mou dober kruh brashkode vsah ludi
 Sai viefte usi kai se menei godi
 Do u tam buase velko dnarjou bo
 Jas si vendar pomagati ne mo.“

Dober kruh je imel — ali naj to obrnemo na pisateljevanje?¹ In prijatelj ga je izdal in knjige so mu konfiscirali, ki jih je ljudem ponujal.

Tudi stari Cavznik je vedel praviti, da so nekoč Drabosnjaku vse knjige vzeli, in sicer „Kolomonov žegen“, „Salomonove bukve“ ter „Šibilje“. In stari Kleber v Logu pri Vrbi mi je pravil, da je imel Drabosnjak doma tiskarja, ki mu je v hiši tiskal knjige. O tiskarni poroča tudi Anton Trstenjak. Kleber mi je tudi pripovedoval, da so Schusterja radi knjig zaprli v Rožeku, ker ga je ovadil sovražnik, češ da ima doma tiskarja in da potem sam tiskane knjige prodaja. Da bi bil sam knjige tiskal ali doma imel stavca in tiskarja, to ni verjetno. Tiskane knjige, ki jih poznamo, niso take, da bi bile nastale v zapuščeni kmečki hiši. Izključeno je, kakor poroča poročilo, da je stala Drabosnjakova tiskarna v njegovi kleti, kjer je vlaga in kjer ni luči! Knjige so pač morale nastati v kaki mestni tiskarni — brezdvomno pa „Marijin pasion“, ki je lepo tiskarsko delo in ima tudi Marijino podobo spredaj. Pripovedka o tiskarni je pač na ta način nastala, da je ljudstvo preneslo prepoved izdajanja knjig (ali posamezne knjige — mogoče Svovenjega OBACEja) na dom, kjer se je kaka komisija oglasila in konfiscirala tiskovine.

Gotovo pa je, da je na kak prepovedan način obelodanil svoje „rajme“, kajti nahajajo se v njih mesta, ki bi jih bila

¹ Mogoče je imel kako drugo službo, ki mu je nekaj nesla.

¹ Slov. gled. na koncu.

zaplenila vsaka avstrijska cenzura — posebno za časa Ferdinanda I.! Mogoče pa je Svovenji OBACe nastal pod Francozi.

Verjetno je, kar poroča A. Trstenjak: „Kadar je Andrej Drabosnjak oral, imel je na vsakem koncu njive knjigo, v katero je zapisaval svoje „rajme“, katere je izumil pri vsaki brazdi.“ (Slov. gled.) Da je tudi med delom pesnil, potrjuje poet sam na koncu „Svojega OBACeja“ verz 402: „Te raime sim naredov per moimi dele po lete“. Toliko „rajmov“, kakor jih je on zložil, ni mogel v glavi obdržati in jih je moral sproti zapisovati. Stari Cavznik mi je pripovedoval, da je Drabosnjak nosil zmeraj usnjato torbico seboj, v kateri je imel svinčnik in „šrifte“. Tudi pri delu jo je nosil.

Poročam še to, kar je vedel stari Cavznik o Schusterju pripovedovati: Drabosnjak je bil mož srednje postave. Govoril je navadno v „rajmah“. Tak mož je bil tudi Brančik v Borovničah, s katerim sta se vedno v vezani besedi pogovarjala. Ljudje so tudi pripovedovali, da je imel v Rožu moža, ki mu je tiskal knjige. Gospodaril je slabo in se ni dosti brigal za gospodarstvo. V svoji hiši je imel nagačene živali in podobe raznih rastlin. Slikal je tudi na končnicah, na panjih ptice, živali, posebno rad pa medvede in dimnikarje. Tudi ure je popravljal. Bil je gladko obrit, kakor še dandanes stari kmetje v slov. delu Koroške. Nosil je hlače in obleko iz domačega platna in sukna. Na klobuku s širokimi kraji je bilo polno „šriftov“ zataknenih. Bil je šaljivec in je večkrat hodil s kmeti zaklade vzdigat, ki jih je zagovarjal s Kolemonovim žegnom.

VI.

Zadnja leta.

O zadnjih letih Schusterjevega življenja vemo jako malo. Cavznik mi je zatrjeval, da ga je še poznal in sicer, ko je bil 8 do 9 leten fant in ko je hodil na Strmec v šolo. Drabosnjak je šolarje večkrat klical k sebi in jim razkazoval knjige, podobe in slične reči. Cavznik je rojen januarja 1830. Po njegovem poročilu bi bil Schuster torej še leta 1838 in 1839

živel na svojem posestvu. Če sodimo po visoki starosti njegovih staršev, bi še lahko živel.

Toda poročilu, da je še takrat Drabosnjak-Schuster bil na svojem posestvu, nasprotuje poročilo v mrtvaškem registru šentjurske fare, kjer stoji, da je umrl 8. septembra 1824 na Drabosni (zu Drabosen) pri zvrhnjem Drabosniku („bey oberen Draboßnig“) h. št. 22. Gašper Hafner v 88. letu svoje starosti. („Senectus ipsa mors“). In 12. marca 1834 je umrla na Drabosni h. št. 22 Katarina Hafner, vlg. Drabosnica (Draboßnigg Bäurerin) 72 let stara, pokopal pa jo je župnik J. B. Lesiak. Leta 1824 je bil torej bržkone že Gašper Hafner posestnik Drabosnjakove kmetije, kajti izrecno stoji, da je umrl pri h. št. 22. Ni navedeno, da bi bil kmet, toda pri smrtnem datumu njegove žene 1834 stoji izrecno: „Draboßnigg Bäuerin“. Zato je Cavznikova trditev, da bi bil še poznal Andreja Schusterja — Drabosnjaka kriva.

Cavznikova poročila o našen ljudskem poetu imajo tedaj le v toliko svojo vrednost, ker so od moža, ki jih je slišal od ljudi, kateri so Schusterja še osebno poznali. — Dne 24. oktobra 1810 se je porodilo zadnje Drabosnjakovo dete. V krstni knjigi je zapisano: „vlgo obere Drabosenig“. Leta 1810 je bil torej še kmet. Leta 1811 je izšel Marijin pasion. Tedaj je bil še na kmetiji, kajti v naslovu stoji: „u druk dane u tem lete od Andreja Shuefterja Drabosnika, eniga poredniga Paura u Koratane“. Vemo tudi, da je l. 1818 prevedel pasionsko igro. V najstarejšem prepisu iz leta 1841 stoji: „Popisano od Andreja Drabofnjaka eniga paura v Korantane is nemzhiga v koroshko fpraho v rajme napraulano v letu 1818.“

Gotovo je skoraj, da je l. 1818 bil še posestnik. Vpoštevati bi bilo seveda tudi to, da ljudstvo še potem, ko kdo ni več kmet, kliče tistega po vulgarnem imenu, a tu stoji izrecno „paura“! Čudno pa je, da je zvrhnji Drabosnjak Gašper Hafner, ki je l. 1824 kot posestnik kmetije v visoki starosti (88 let) umrl, kot stavec kupil ali prevzel kmetijo, kar sledi

iz navedenega, kajti posestvo je pač med leti 1818—1824 prišlo v Hafnerjeve roke.

Pregledal sem tudi uradno „Klagenfurter Zeitung“ te dobe; naletel sem na veliko dražb, a Drabosnjaka nisem našel med žrtvami.

V mrtvaških knjigah strmsške (šentjurske) župnije zama iščemo našega porednega kmeta. Cavznik mi je pravil, da je bil Drabosnjakov sin sodar v skočidolski fari, in da je tam živel v neki koči; mogoče, da je Drabosnjak ondi umrl. Toda župnik Gabron mi je na vprašanje odgovoril, da tam ni Andreja Schusterja Drabosnjaka med mrtvimi.

Drugo poročilo pravi, da je umrl kot delavec na Turah. Ker spada en del Tur h Kostanjam, drugi pa k Osojam, sem pregledal z župnikom Lavrincem mrtvaško knjigo na Kostanjah — toda ni ga. Župni urad v Osojah pa mi je sporočil, da tam ni umrl nobeden Andrej Schuster. In pa še nekaj se govori o Drabosnjaku. Neko poročilo trdi, da je umrl kot zločinec na ljubljanskem gradu.

Nepopolno bi bilo poročilo o Drabosnjaku, če ne bi vpoštevali tudi mrtvaške knjige v Domačalah. Tam stoji:

Damtschach. Sterberegister I. „Den 22 ten x ber 1825, Umberg 9 (Kamnik Hausname) + Andreas Schuster ein verheurateter armer Taglener, 61 Jahre, an Brand, Provisus cum ss. sacramentis begraben von Andreas Juh zu Umberg.“

Ta umrli Andrej Schuster je bil 61 let star, torej je bil rojen 1764. Naš Andrej Schuster pa je bil rojen 1768. Leta 1825 bi bil še le 57 let star, ta pa je bil 61. Če se je zmotil župnik Juh v letnici, — mogoče je, ker bi bil Drabosnjak iz druge fare, — bi ta Andrej Schuster utegnil biti naš kmet-poet.

Andrej Schuster se je vdal pijančevanju. To dokazuje posebno „Ena nova pesem od napitah bratrov.“ Hodil je po gostilnah in zapravljal. A toži, da nima več denarjev, doma ga žena vselej „puca“, v gostilni pa „biert“ za denarje „truca“. rPej ga je gostilničar hvalil in mu ukazal, naj še pride. Sedaj

pa ga je pred njim sram in gre od njega ves potrt. Gotovo je tudi alkohol uničil kmeta Drabosnjaka.

Skušal sem na podlagi skromnih virov naslikati življenje našega Drabosnjaka. Delo ni in ne more biti popolno. In če sem posvetil v temo Schusterjevega življenja, o katerem prej skoraj nismo ničesar vedeli, zadovoljen sem.¹

¹ O Schusterjevem književnem delovanju o priliki zopet kaj več. Za sedaj pa primerjaj:

1. Beiträge zur Volksliteratur Kärntens. 60. Programm des Staats-Obergymnasiums zu Klagenfurt 1909/1910. Kritika v Lj. Zvonu 1910.

2. Nekaj črtic o slovenskih pasionskih igrah na Koroškem. „Dom in Svet“ 1912 XXV. 1. str. 11. in sl.

3. Nekaj opomb o koroškem pesniku A. Schusterju-Drabosnjaku. Čas. 1911. V. 1. str. 142.

4. Iv. Grafenauer: O „Duhovni brambi“ in nje postanku. Č. Z. N. 1907.

5. „Donesek k zgodovini praznoverja med koroškimi Slovenci.“ Č. Z. N. 1906. — Srčna hvala vsem č. g. župnikom v Drabosnjakovi domovini, ki so podpirali z iskanjem po matrikah to delo. Podatke iz matrik na Strmcu in na Kostanjah sem sam izpisal.

Narodna in univerzitetna
knjižnica

© NUJK

00000445310

IX/3
št. 84

Kotnik Franc

ANDREJ SCHUSTER -
DRABOSNJAK

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

384489